

waarin hij is de theoloog en bisschop, dan merken we op, dat hij zich in beide perioden met de wetenschappelijke ontwikkeling der jongelingschap bezig houdt. In zijn geschrift *De ordine*, vrucht van de gesprekken in Cassiciacum, is hij nog geheel de filosoof en bouwt op speculatieve wijze een systeem op van leervakken, die als propaedeuse moeten dienen tot de studie der wijsbegeerte ³⁵). Hoewel interessant voor de kennis van Augustinus' geestelijke ontwikkeling, raakt dit boek dus nog niet de kern der kwestie aangaande de verhouding van heidensche en Christelijke cultuur: trouwens Augustinus kende de Christelijke leer en literatuur nog niet voldoende en stond nog vreemd tegenover de Heilige Schrift. Den profeet Jesaja, dien Ambrosius hem ter lezing heeft aanbevolen, begrijpt hij nog niet en hij legt hem ter zijde ³⁶), ongetwijfeld niet alleen om de zwaarte der stof, maar ook omdat het den pas afgetreden rhetor moeilijk valt zijn stilistische waardeering zoo geheel anders dan te voren in te stellen.

Het wil mij voorkomen, dat het de practijk geweest is, die hem, in zijn tweede periode, bracht tot het schrijven zijner *Doctrina Christiana*. Immers reeds terstond nadat hij in 391 presbyter geworden was, vestigde hij het klooster, waarin hij, tot blijdschap van zijn bisschop Valerius, die, zooals Possidius in zijn *Vita Augustini* meedeelt ³⁷), minder goed thuis was in de Latijnsche taal en letteren, het onderwijs der clerici op zich nam. Zoo werd hij door de practijk genoopt in zichzelf tot klaarheid te komen aangaande de waarde der profane wetenschap. Na verloop van eenige jaren heeft zijn opvatting dienomtrent zich zoodanig geconsolideerd, dat hij ze, in 397, kort na de aanvaarding van het episcopaat te boek kan stellen. In dat jaar schrijft hij de grootste helft der *Doctrina Christiana*. Overstelpend drukke werkzaamheden als bisschop en de literaire strijd tegen ketterij en schisma, in het begin vooral tegen de Manichaeërs, zijn oorzaak, dat het werk onvoltooid blijft liggen. Zoo treft hij het dertig jaar later bij de retractatio zijner geschriften aan en dan voltooit hij het, zonder in het vroeger geschreven gedeelte iets van beteekenis te veranderen. Deze onderbreking biedt dus het voordeel, dat wij in het geschrift, zooals het thans voor ons ligt, de opvattingen vinden van Augustinus als 73 jarigen grijsaard, die een lang leven van denken en handelen achter zich had.